

Tadej Jakopič

Viteštvo in krščanstvo

Institucija viteštva predstavlja pomemben segment v zgodovini, ki ga moremo slediti v dveh smereh. Najprej je tu primarna in izvorna oblika, usmerjena v čisto praktično dejavnost, izrazitih potez in konkretnega udejstvovanja. Kot bomo videli kasneje, se njene naloge in cilji s spreminjajočimi okoliščinami vklaplajo v spremenjene družbene strukture, ki že v svojih porajajočih razvojnih oblikah predvidevajo njeno nezamenljivo vlogo in jo kot tako sprejemajo ter nikdar pretirano ne posegajo v njeno poslanstvo in naloge. V tej primarni in izvorni obliki so nekoliko spremenjene le zunanje oblike-podobe, ki morajo ustrezati novi strukturi, če je podoba iz prejšnje dobe neustrezna ali celo sporočilno sporna. S primarno podobo oz. obliko se srečujemo, zgodovinsko gledano dovolj dolgo, kar je z vidika njene analize in konceptualne zasnove dobrodošlo, obenem pa lahko predstavlja past novim težnjam, ki jih prinaša njena sekundarna oblika, pri čemer moramo govoriti o sekundarnosti le glede časovnega razvoja in poimenovanja. Na to mesto počasi vstopa idejni koncept institucije in sistemsko spremenjen pristop v nekaterih segmentih. Omenjeni idejni koncept ne predstavlja zgolj novo usmeritev na utečenih poteh delovanja in aktivne vloge v nekem sistemu, pač pa uveljavlja nekakšen preboj nove duhovne podobe, ki začne radikalno spreminjati prvotni namen in vzrok nastanka viteštva. Viteštvo kasneje bolj kot lastnost skupine pripadnikov nastane drža posameznika, ki se sedaj čuti tudi osebno odgovornega in odgovornega nosilca te podobe. Na tem mestu je viteštvo zaznamovalo krščanstvo, ki je bilo nosilec velike spremembe in prinašalec oplemenitenja te podobe. Ta je časovno seveda mlajša in zato sekundarna, odpira pa horizont večne aktualnosti ne glede na obdobja, sisteme in danosti. Lahko bi rekli, da se srečanje dveh institucij pred nami odstre kot izreden pojav, ki nas lahko še danes nagovori. Krščanstvo je pri tem odločilnega pomena, saj nam institucijo ne samo ohrani, pač pa jo oplemeniti z evangeljskim sporočilom in tako naredi za nekakšen svetilnik tudi na morje današnjega časa in življenja. Prepletanje viteštva in krščanstva danes marsikdaj prezremo in ne vidimo, kar močno vpliva na negativen ali vsaj nekoliko ironičen odnos do viteštva, bolje rečeno, do podobe, ki se je o njem izoblikovala in jo nosimo v sebi. Ob pregledu viteštva od prvih začetkov do nove podobe lahko zaznamo njegovo pomembnost in aktualnost

v posameznih časovnih in družbenih razmerah ter svojevrsten vpliv, ki ga je imel in ga ima na človeško misel in končno duhovno podobo, pa čeprav marsikdaj zelo posredno.

1. Prvotna srednjeveška podoba viteza

Jahanje konj in njihovo udomačevanje prihaja iz centralne Azije, od koder se naglo razširi kot tudi nekatere prve konjske pasme.¹ Mnoga zgodovinska kraljestva in ljudstva so poseben pomen pripisala bojevniku na konju in ga na neki način povelečevala in skoraj častila. Bojevnik je tako neločljivo povezan s konjem in skupaj, z združitvijo svojih lastnosti, ustvarjata mit nepremagljivosti, osvajalnih pohodov in posrednega zagotavljanja blaginje in rasti kraljestva, cesarstva ali druge oblike povezovanja naroda oz. prebivalstva v suvereno entiteto.² Združevanje najboljših lastnosti je zagotovilo za boljšo in kvalitetnejšo vojaško aktivnost razvijajočega se novega rodu vojske-konjenice, ki ima še posebno vlogo prav v času osvajanj novih ozemelj in iskanju naselitvenega prostora posameznih narodov in ljudstev. Konjenika kot predpodobe kasnejšega viteza najdemo skorajda pri vseh narodih. Razvojna pot konjeniškega – viteškega stanu je z rimskogermanskim obdobjem³ dosegla tisto raven, ki jo podoba srednjeveškega viteza vzame za svojo osnovo in jo ustrezno nadgradi, krščanstvo pa ji da še posebno razsežnost. Čeprav je nastanek viteštva še vedno nekoliko zavit v temo in postavlja kar nekaj nerazrešenih vprašanj, je jasno, da so postavila njegove osnove in prvotno podobo prva stoletja srednjega veka. Vzpostavitev Svetega rimskega cesarstva velja je prvi vidnejši trenutek, ko začnejo v podobo viteza počasi »zavestno« vstopati

¹ Iz centralnega dela Azije se udomačevanje in jahanje konj najprej razširi v Malo Azijo in postopoma na ves Bližnji vzhod. Ni čudno, da nam tudi Sveto pismo poroča o konjih, ki so jih za Salomona kupovali v teh predelih in so imeli verjetno kar visoko ceno, saj to še posebej poudari: »Konje za Salomona so dobivali iz Egipta in iz Koéja. Kraljevi kupci so jih dobavljali iz Koéja za določeno ceno« (1 Kr 10,28). Kralju pripadajo le najboljše stvari, med katerimi je bojni konj (so bojni konji) na posebno pomembnem mestu. Samo on ima pravico uporabljati najboljše in kot velik privilegij to dovoliti tudi tistim, ki jih želi še na poseben način počastiti in jim izkazati svojo naklonjenost (prim. EstG 6, 9b). O tem, da je za kraljevo dostojanstvo dobro samo najboljše, najdemo mesto v Svetem pismu, ki pravi: »naj kraljevi služabniki oblečejo v oblačila iz bisa, kakršna nosi samo kralj, in naj jezdi konja, na kakršnem sedi samo kralj« (EstG 6, 8).

² Konj je sedaj tisti, ki vsem vrlinam in spretnostim bojevnika doda s svojimi lastnostmi čast, spoštovanje in občudovanje. Prerok stare zaveze vidi v tej luči Gospoda in njegovo izvoljeno ljudstvo: »Da, Gospod nad vojskami bo obiskal svojo čredo, hišo Judovo, naredil bo, da bo kakor konj, ki mu prinaša čast v boju« (Zah 10,3).

³ S tem obdobjem želimo poimenovati čas pomembnega razvoja tako osnovnih pojmov, načinov bojevanja, vključevanja v vojaški sistem, kot tudi medsebojnega vplivanja in nadgrajevanja konjeniških enot Rima pod vplivom germanskih konjeniških enot.

prvine krščanstva, saj so prvi obrambni boji ob vdorih najrazličnejših nekrščanskih ljudstev najresničnejša grožnja miru in družbenemu ravnovesju in slogi.⁴ To je podoba viteštva, ki se je ohranila do danes. Vazalni sistem je sedaj temeljil predvsem na vojaški službi, ki pa kljub vsemu ni bila vselej njegov neobhodni del. O navzočnosti in posredno o pomembni vlogi viteškega stanu (vitezi – *cabalarii*) ter nazornem in natančnem opisu njihove oborožitve nam spregovorita *Capitulare missorum* (792-793)⁵ ter pismo Karla Velikega opatu Fulradu (806).⁶ Zgledujoč se po omenjenih starogermanskih običajih, ko viteštvo pospremi mladeniča na pot v svet odraslih, to prevzamejo najvišji nosilci fevdalnih struktur. Karel Veliki opaše svoje sina Ludvika Pobožnega z mečem in ga s tem simboličnim dejanjem postavi za viteza, ki se bo moral kot bodoči vladar še posebej odlikovati ter v vrlinah prekašati vse druge viteze in plemiče cesarstva. To dejanje ponovi Ludvik Pobožni pri svojem sinu Karlu Plešastem in že imamo prve zametke nekakšne ceremonije,⁷ ki jo bo kasnejše obdobje s krščansko simboliko dopolnilo, obogatilo in oplemenitilo. V anglo-saksonskem svetu⁸ najdemo v staroangleških besedah *cniht* in *cnihtþád* zanimivo opredelitev, vezano na mladeniča, ki zapušča svet mladenišтва in vstopa v svet moža-bojevnika. Drug pomen *cniht* pa je v služenju, saj s tem imenom

⁴ Že nekako od 5. stoletja naprej je takih nevarnosti vedno več in Cerkev je sprejela postulate sv. Avguščina o pravični vojni, saj je bilo ob teh dogodkih v nevarnosti samo krščanstvo, ki si je ponekod še počasi utiralo pot. V skladu z lastnostmi take »pravične vojne«, ki jih pri sv. Avguštinu moremo spraviti v šest alinej, se postopoma utrjuje krščanski pogled na vojno, ki pa je v brezizhodni situaciji resnično skrajno sredstvo (prim. A. Brucculeri, *Moralità della guerra*, La Civiltà Cattolica, Roma 1940, 10-12).

⁵ V *Capitulare missorum* se prvokrat srečamo z oborožitvijo konjenika, ko ima poleg že tradicionalnega dolgega meča še nekakšen bojni kij, ki ima lastnosti bojnega mlata in kasnejšega buzdovana (prim. *Enciklopedija orožja-orožje skozi sedem tisočletij*, DZS, Ljubljana 1995, 15-18). Tekst ne pozabi poudariti, da imajo konjeniki – vitezi pomembne službe ali donosne nadarbine, kar jim prinaša denar za vzdrževanje orožja in konja. Med orožjem je bil ščit najcenejši, meč pa najdražji. Zato ni čudno, da imajo meč samo (oz. v večini) le konjeniki – vitezi. Meč, dolgo rezilo z ročajem, je bojevniku omogočal več načinov in oblik uporabe, med katerimi izstopajo trije: bodenje, odbijanje udarcev in sekanje (prim. S. Coupland, *Carolingian Arms and Armor in the Ninth Century*, URL=<http://www.deremilitari.org/resources/articles/coupland.htm>, 14.12.2003.).

⁶ V pismu opatu Fulradu je natančno naštetu vse orožje konjenika, s poudarkom, da ga ima resnično vsak: »Ita ut unusquisque cabalarius habeat scutum et lanceam et spatam et semispatum, arcum et pharetras cum sagittis« (*Karoli ad Fulradum abbatem epistola*, URL=http://www.fh-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost08/CarolusMagnus/kar_epfu.html, 14.12.2003.).

⁷ V Angliji beležijo prvo omembo takšne »ceremonije« v času Viljema Osvajalca, saj je v anglosaksonski kroniki za leto 1085 lepo zapisano: »dubbade his sinu Henric to ridere.« Viljem Osvajalec je tako »povitezil« (čeprav ceremonija, kot jo poznamo kasneje, še ne obstaja) svojega sina Henrika (prim. C. Gravett, *Norman Knight*, Osprey Publishing, Oxford 1993, 4.16.).

označujejo služabnika, ki služi svojemu nadrejenemu gospodu. Kljub vsemu je v vitezih čedalje bolj izstopala brutalnost, kar je botrovalo reku, s katerim so kleriki to označili in na to opozorili (nekako v duhu opozoril sv. Bernarda): »Non militia sed malicia«.⁹ Viteški bojevnik je bil v svojem obnašanju še vedno surov in neomikan, kar je samo stopnjevalo njegovo bojevitost in brezčutnost. Iskanje rešitve je začelo krščanstvo, ko je že z začetki viteške prisotnosti skušalo izbranemu stanu dati posebne – plemenite naloge, saj je videlo, da se borbenega načina viteškega življenja ne bo dalo nikoli izkoreniniti (kljub vsemu je bil stan le potreben!).

2. Prvi koraki krščanskega vpliva

Krščanstvo sedaj vstopi v oblikovanje viteške podobe, kot je to pred njim naredil vojaški sistem, katerega del je bilo viteštvo. Le na tak način se je moglo viteštvo obdržati in v svojih plemenitih ciljih celo preseči strogi zgodovinski okvir, znotraj katerega se je razvijalo. Če se nekoliko ozremo nazaj, nam pred oči prihajajo prizori brutalnih napadov na številne cerkve in samostane, ki so bili dobesedno podivjanim napadalcem sovražnih ljudstev in plemen kot vojni plen pomemben vir bogastva. Kar so rodovi skozi stoletja hranili in zbirali (paramenti, kelih, ciboriji, itd.), so sedaj barbarski bojevniki uničili, dragocenosti pa si prisvojili.¹⁰ Klerike je vezala prepoved nošenja orožja in zato so skušali viteze – konjenike pridobiti za svojo obrambo, bolje rečeno, za obrambo višjih in trajnih vrednot. Cerkev je pri obrambi in zagotavljanju miru delovala nekako v treh vidnejših smereh. Najprej so posamezne cerkvene ustanove (opatijske, samostani, itd.), vezane na fevdalne strukture in fevdalni sistem, podobno kot fevdalni gospodje zbrale viteze, ki so v zameno za določene dobrine skrbeli za obrambo cerkvene lastnine in klerikov. Druga oblika je bilo zagotovilo cerkvenih ustanov, da vzame pod zaščito vse tiste, ki se borijo pod njihovim okriljem. Zaščita je pomenila tako duhovno podporo (molitev k nebeškemu

⁸ V germanskem svetu oz. nemško govorečem okolju uporabljajo besedo Knecht, s katero že od vseh začetkov označijo služabnika, v smislu vojaškega služenja. Kasneje uporabljajo besedo Ritter, ki opredeljuje bojevnika kot konjenika (jahanje!).

⁹ Prim. Alessandro Barbero, *La cavalleria medievale*, Jouvence, Roma 1999, 14.

¹⁰ Naj se ob tem samo spomnimo markantnega dogodka 8. julija leta 793, ko se Vikinzi pojavijo pred opatijo na hebridskem otoku Lindisfarne, ga popolnoma uničijo, redovnike in druge ljudi pobijejo, dragocenosti pa odnesejo s seboj. Ta zapis o vikinškem grozodejstvu velja za prvo evidenco o prihodu skandinavskih bojevnikov na »prizorišče evropske zgodovine«. Prav oni so predniki Normanov, pri katerih se viteštvo kot inštitucija najbolj razvije in dobi podobo, ki jo poznamo danes (prim. R. Pörtner, *Vikingi*, DZS, Ljubljana 1982, 11).

zavetniku oz. zavetnikom, blagoslov, itd.) kot tudi skrb za vitezovo premoženje med njegovo odsotnostjo, kar se najlepše vidi v času križarskih vojn. V tej drugi obliki se bojevniki postopoma vključuje v zbor božjih bojevnikov (sv. Mihael, sv. Jurij, apokaliptični bojevniki idr.), ki se za pravično – obrambno vojno bojujejo skupaj z vitezom. Vitez postopno preide iz navadnega bojevnika v krog izbranih Kristusovih vitezov (*miles Christi*). Papež Leon IV. (847-855) je razglasil, da kdorkoli pade v bitki za obrambo Cerkve (krščanske vere), zagotovo prejme nebeško plačilo. Janez VIII. (872-882), papež, ki je bil izjemen vojaški strateg, je dejal, da so padli v bitki za sveto stvar (nekakšni »sveti vojni«) deležni mučeništva in se prištevajo v vrste mučencev. Če torej v taki bitki padejo kot bojevniki, so jim grehi odpuščeni, pod pogojem, da so čisti v srcu.¹¹ Omenjeni razglasi in spodbude viteštvo postopoma peljejo na novo pot, ki ne razvrednoti ali kakorkoli ukinja dediščine stoletij tega stanu, pač pa daje novo vsebino, ki stan na najbolj vzvišen način oblikuje in oplemeniti. Sam Bog ima v stari zavezi večkrat »viteške attribute« in je kot mogočen konjenik na oblaku, jezdec skozi puščavo (prim. Iz 19, 1; Ps 68, 5), najvišji bojevniki, ki je glavni vodnik vseh vitezov, edini vreden vse slave in časti ter nosilec vsakršne zmage. Zadnja oblika v reševanju nastalih okoliščin se je rodila konec desetega stoletja in je pomenila morda najučinkovitejšo metodo. V Akvitaniji se je močno razširilo gibanje za mir. Akvitanski škofje so na koncilu v Charrouxu leta 989 razpravljali o imuniteti klerikov in se strinjali, da mora Cerkev zagotoviti ubogim, da živijo v miru. Na koncilu v Le Puyu je tamkajšnji škof Guy of Anjou trdno apeliral na prisotne, da brez miru ne bo mogoče gledati Boga, zato se morajo vsi truditi, da bodo postali sinovi miru, kot o tem govori eden od blagrov: »Blagor tistim, ki delajo za mir, kajti imenovani bodo Božji sinovi« (Mt 5, 9). Koncil v Poitiersu že govori o ekskomunikaciji tistih, ki kršijo sklepe oz. odloke, ki jih sprejmejo koncili. Cerkev je pod pojmom Božji mir zelo restriktivno časovno omejevala in omejila možnosti vojaškega udeleževanja (vezano predvsem na medsebojno obračunavanje in spopade), o čemer so razpravljali celo na nekaterih kasnejših concilih. Najprej so pripravili nekakšno prisego, ki jo je vitez izrekel pred pričami Cerkve, da se odpoveduje določenim slabim dejanjem in krivičnemu ravnanju. Največkrat je prisegel ob relikvijah svetnikov, posebej cenjenih in češčenih v tistem obdobju. Prisega miru iz leta 1016, ki je ohranjena iz mesta Verdun – sur – le Doubs, se glasi: »Na noben način ne bom napadel katerekoli cerkve; roko bom položil le na tistega storilca, ki bo prekršil ta mir. Ne bom napadel ne klerika ne meniha (ne-

¹¹ Prim. Prim. S. Runciman, *A History of Crusades*, vol. I, Penguin Books, London 1991, 84-85; M. Benedik, *Papeži od Petra do Janeza Pavla II.*, MD, Celje 1989, 95.101.

oborožena) ali njihovih neoboroženih spremljevalcev t ne bom jemal ne vola, krave, ovce, jagnjeta, prašiča, koze, osla ... ne bom vzel nepodkovane kobile ali nebrzdanega žrebeta. Ne bom položil rok na kmeta ali kmetico, tlačane ali trgovce. Ne bom zaplenil njihovega denarja ali jih pridržal proti odkupnini ... ne bom jih šibal. Ne bom uničeval ali zažigal hiš, razen, če bi bil v notranjosti sovražni vitez ... Ne bom napadel ali ubil viteza pri oranju.«¹² Pri zapriseganju viteza so navzoči duhovniki vzklicali: mir, mir, mir.¹³ Omenjena prisega oz. njej podobne prisege borbenih napetosti in sovražnosti niso zadostno omejile, zato so uvedli stroge časovne omejitve in prepovedi za tovrstne dejavnosti. Bolj kot o Božjem miru so sedaj govorili o t.i. Božjem premirju, ki so ga opredelili na koncilu. Besedilo koncila iz Elne (1027) o tem pravi: »Škofje, kleriki in tukaj zbrani verniki ukazujemo, da ne sme noben prebivalec te dežele ali škofije napasti katerega koli svojih sovražnikov od devete ure v soboto do prve ure ponedeljka, da bi s tem izkazal čast Gospodovemu dnevu.«¹⁴ Vseskozi so ta prizadevanja podpirali opati iz Clunyja, ki vse od svoje ustanovitve predstavlja visoko moralno avtoriteto svojega časa. Mnoge sinode in koncili so se ukvarjali z vprašanjem obsega tega Božjega premirja in najprej so vanj vključili pomembnejše praznike v bogoslužnem koledarju. Največ razprav je bilo glede stalnih dni v tednu, ki bi bili za vsakršno vojaško aktivnost prepovedani. Že omenjeni dokaj »mili« omejitvi koncila iz Elne sledijo še nekatere (npr. omejitve od četrtega zvečer, do ponedeljka zjutraj), med katerimi je nekako najstrožja tista, ki se zavzema za premirje od srede zvečer, do ponedeljka zjutraj. Izvrševanje sprejetih odlokov in sklepov pa je bilo kljub vsemu dokaj slabo in tako so posegli po ekskomunikaciji vsakega (npr. odlok koncila v Narboni leta 1054), ki bi kršil dana določila, saj so bile prvotno določene le nekatere svetne sankcije, odvisne od pristojne svetne oz. cerkvene oblasti. Preliivanje krvi kristjana je pomenilo preliivanje Kristusove krvi, kajti vsak kristjan je ud Kristusovega telesa. Vse tri oblike oz. načini reševanja viteštva v njegovi deviantni obliki, ki se pojavlja še na poseben način v času, ko ni večjih bojov, se izkažejo večkrat le kot začasne rešitve. Viteštvo postopoma sprejema svojo novo nalogo obrambe Cerkve, v boju za svete, pravične in večne reči, ter v služenju takratni družbi.

3. Vpliv križarskih vojn

Viteški stan je v 11. stoletju še vedno v večini sestavljen iz neplemičev, delež plemstva pa se v njegovih vrstah postopoma pove-

¹² J. Flori, J. Flori, *La cavalleria medievale*, Il Mulino, Bologna 2002, 8.

¹³ Prim. S. Runciman, *n. d.*, 85.

¹⁴ J. Flori, *n. d.*, 8.

čuje, saj jih k temu nagovarjajo omenjeni ideali in ob koncu stoletja začetek križarskih vojn (1095). V luči reševanja viteškega nasilja in samovolje pomenijo križarske vojne najbolj optimalno rešitev (niso pa zato nastale!). Cerkev sedaj lahko brez težav pokaže na najvišji ideal – osvoboditev svetih krajev, za katerega je treba nemudoma na pot in če bo potrebno zanj darovati celo življenje.¹⁵ Vitezi, ki odidejo na križarski pohod, zaupajo svoje premoženje v varstvo Cerkvi, ki jim da svoj blagoslov in jih pripravi za viteza najvrednejšo in najplemenitejšo nalogo, pri kateri se sedaj lahko zanašajo na Božjo pomoč, saj le On daje resnično zmago in ne bojevnikova moč, spretnost ali njegov meč, kot na to opozori psalmist: »Zares, ne zaupam svojemu loku, moj meč me ne more rešiti« (Ps 44, 7). Poziv papeža Urbana II., kateremu prvi odgovorijo preprosti ljudje, pomeni za viteštvo novo rojstvo, ki prinaša s seboj vse tisto, o čemer danes največ govorimo, ko želimo predstaviti viteštvo kot institucijo, daleč presegačo okvir srednjega veka. Križarske vojne združijo viteške moči in dajo viteštvu najprej nekakšno razsežnost skupnosti, kar združeno s političnimi potrebami botruje nastanku križarskih redov. Najprej moramo jasno vedeti, da je križar vsak, ki se kot bojevnik udeleži križarskega pohoda. Le v nekaterih primerih s tem označujejo tudi ostale udeležence, ki so z znamenjem križa na prsih odšli v Sveto deželo. Ob osvojitvi Jeruzalema (1099) se vitezi- križarji najprej srečajo z že obstoječo bratovščino oz. skupnostjo sv. Janeza Krstnika, katere delovanje je usmerjeno v spremljanje in sprejemanje romarjev ter preprosto medicinsko oskrbo. Prav ta medicinska oskrba ranjenih bojevnikov je marsikaterega viteza tako spodbudila, da se je odločil, da se pridruži bratovščini in najlepše izpolni svoje viteštvo, saj bo resnično služabnik nemočnih. Bratovščina je bila leta 1113 tudi uradno potrjena s papeško bulo (Pashal II.) kot red sv. Janeza Krstnika (odtod tudi ime ivanovci oz. špitalarji - hospitalci, po njihovi dejavnosti), v letu 1131 pa je začel z vojaško-obrambnim udejstvovanjem. Red, ki je bil ustanovljen prav v času križarskih vojn, je red templarjev (1119). Prav ta red, za katerega je sv. Bernard napisal redovno pravilo (*De laude novae militiae*),¹⁶ je bil sprva

¹⁵ Sveto pismo ima pri preroku Jeremiju besede, s katerimi si moremo predstavljati ognjevit odločitev mnogih vitezov, da odidejo v resnično »sveti boj«: »Naprezite konje, povzpnite se konjeniki! Nastopite v čeladah, namažite sulice, nadenite si oklepe!« (Jer 46, 4).

¹⁶ Sveti Bernard iz Clairvauxa v uvodnem razmišljanju naredi kratek povzetek stanja med vitezi tega časa, ki so po eni strani divji in brutalni, častihlepni in neusmiljeni, po drugi strani pa čisto nič viteški, nečimrni v obnašanju in oblačenju: »Operitis equos sericis, et pendulos nescio quos panniculos lorice superinduitis; depingitis hastas, clypeos et sellas; frena et calcaria auro et argento gemmisque circumornatis, et cum tanta pompa pudendo furore et impudenti stupore ad mortem properatis. Militaria sunt haec insignia, an muliebria potius ornamenta?« (S. Bernardo di Chiaravalle, *Ai cavalieri del tempio-l'elogio della nuova cavalleria*, Il Cerchio Iniziative Editoriali, Rimini 2003, 38.).

vitezom najbližji, saj je od vsega začetka temeljil na vojaškem delovanju in je veljal za prvo stalno vojsko križarskega Levanta. Kasneje je ustanovljen še tevtonski red (1198), ki zaključuje najbolj znano trojico križarskih redov. Krajšo življenjsko dobo delovanja je imel npr. red sv. Lazarja, red sv. Tomaža in še nekateri drugi. Vitezi, člani teh redov, so po obdobju aspirantstva dali redovne zaobljube evangeljskih svetov, da bi tako lažje in kvalitetneje izvrševali naloge svojega poslanstva. Z vstopom v enega od križarskih redov je vitez, podobno kot klerik, vstopil v službo samega Boga.¹⁷ Zanj je bil to enak dogodek kot mašniško posvečenje ali prejem katerega koli od svetih redov za klerika. Ves vojaški in viteški ceremonial, ki se je do časa križarskih vojn postopoma razvijal, je zunanji znak služenja Bogu in ima predznak dobrega in lepega. *Bonum et pulchrum* pravične vojne sta opravičena v najvišji kategoriji Božjega služabništva, ki se v boju razprostira tudi v okrilje človeških stisk. Tak boj za Boga je v polnosti prežet s služenjem – z viteštvom in je stan iskanja popolnosti. Z iskanjem Božjega je vitez križarskega reda našel pravo pot do človeka v njegovi bedi in nemoči. Vsa pretekla brutalnost, nebrzdanost in stremušstvo viteškega stanu se sedaj združita z molitvijo in kontemplacijo redovniškega stanu.¹⁸ »Čeprav viteštva ni izumila Cerkev, pač pa laiki, ga je prav ona hitro spremenila in oplemenitila v duhu evangelija. Kot je razvidno, je institucija papeštva bolj kot katerakoli druga ustanova razumela, cenila in spodbujala duha prvih križarskih redov, poduhovila njihove vrednote in cilje, jim dala priznanje in podporo ter z visokimi krščanskimi ideali navdihovala sistem vrednot, ki so bile osnovane na etično estetskih kategorijah sekularizirane narave. Ti visoki ideali so spremenili bojevnike v disciplinirane, kultivirane, močne in hkrati plemenite branilce Božjih zakonov, krščanstva, svete rimske Cerkve in družbe ter nosilce prizadevanja za vstop verskega elementa v vsakdanje življenje, kar so dokazovali prav s služenjem ubogim z vso častjo in spoštljivostjo.«¹⁹ Plemstvo, ne glede na plemiški naziv oz. stopnjo, si

¹⁷ Čeprav zveni morda nekoliko čudno, pa bi lahko rekli, da je v perspektivi omenjene službe za viteza sedaj veljalo, kar najdemo pri preroku Jeremiji: »Preklet, kdor Gospodovo delo opravlja nemarno, kdor svoj meč odteguje krvi« (Jer 48, 10). Ta citat naj bi večkrat uporabljal papež Gregor VII., ko je govoril o pravični vojni in jo želel v vsej svoji »občutljivosti« osvetliti (prim. R. Bartlett, *The Making of Europe*, Penguin Books, London 1993, 260).

¹⁸ Prim. P. C. de Oliveira, *Nobility and Analogous Traditional Elites*, Hamilton Press, York 1993, 112-114; R. Bartlett, *n.d.*, 264 – 265.

¹⁹ P. Banden van Duren, *Orders of Knighthood and of Merit – Pontifical, Religious and Secularised Catholic-founded Orders, and their relationship to the Apostolic See*, COLIN SMYTHE, Gerrard Cross 1995, 52. Te besede je zapisal nadškof Cardinale, ko je govoril o viteštvu in duhu, ki ga institucija na svojevrsten način prenaša v današnji svet.

vedno bolj prizadeva, da bi posamezniki iz njegovih vrst postali vitezi, saj jim sedaj samo viteštvo daje resnično plemenitost in ugled. Tudi vladar (nekaj primerov smo že navedli) je lahko oz. moral postati vitez.

4. Stopnje na poti do viteštva

Dvanajsto in trinajsto stoletje sta stoletji, ko je plemstvo vedno močnejše prisotno v viteških vrstah, ki dobijo oznako najvišjega stanu, ustvarjenega od samega Boga.²⁰ Priprava na vstop v viteški stan postane dolgotrajen in pomemben proces v mladosti novega kandidata in poteka v treh obdobjih po sedem let. Po prvih sedmih letih domače vzgoje je največkrat odšel na graščino kakega plemiča oz. na posest očetovega prijatelja, sorodnika ali celo fevdalnega seniorja, kjer je postal *paž* in se učil prvih korakov v svet viteštva ob spoznavanju orožja, plemenitega vedenja, jahanja in lova idr. Nikakor ne smemo pozabiti na versko izobrazbo, ki mu jo je nudil grajski kaplan oz. duhovnik, ki ga je določil gospodar. Po 14. letu starosti postane *paž oproda*, ki je še tesneje povezan z gospodarjem in v prvi vrsti zadolžen za vitezovo (gospodarjevo) orožje in opremo, obenem pa ga spremlja povsod in mu pri vseh opravilih pomaga.

5. Povzdig v viteški stan

Uspešno prestana leta priprave ter finančna zmožnost (oz. dovolj posesti, ki so prinašale potrebna finančna sredstva) vzdrževanja konja, opreme in še drugih stvari,²¹ ki so sedaj sodile k novemu vitezu, vse to je odločalo o povzdigu v viteški stan. Še v času pred križarskimi vojnami so poznali le eno obliko oz. način, da je kdo postal vitez. Povitezenje se je izvršilo na bojnem polju, ko je z nekaj besedami, viteškim udarcem z mečem (t.i. *akolado*) ter izročitvijo meča,²² nadrejeni fevdalni gospod ali kak drug vitez postavil hrabrega kandidata za vite-

²⁰ Prim. J. Flori, *n. d.*, 94-95.

²¹ Prav to je v velikih primerih odločilo, da kdo ni mogel postati vitez (ni zmogel), čeprav je ostalo »prestal« tako, kot se za bodočega viteza spodobi.

²² Še preden je postal poznan viteški udarec z mečem, je obstajal udarcu na lice podoben udarec (lahko celo po čelu ali tilniku), ki je simboliziral opomin za vestno izvrševanje nalog novega stanu. Kasnejši viteški udarec z mečem (poznanih je več oblik, ki so jih uporabljali: na obe rameni, na eno, na obe rameni in na glavo/Trojica/) je izvrševalec izvršil s svojim mečem (potrditev nekakšne fevdalne oz. bojvniške povezanosti) ali pa z mečem novega viteza, s katerim ga je nato opasal. Investituro oz. povitezenje je lahko izvršil katerikoli vitez (prim. C. Gravett, *n. d.*, 27; M. Žvanut, *Od viteza do gospoda*, Viharnik, Ljubljana 1994, 53.)

za. Simbolno dejanje je bilo izvršeno tam, kjer bo poslej mesto novega bojavnika, to je – na bojnem polju.²³ Z dejanjem povitezenja je bil novi vitez še na poseben način povezan s tistim, ki je dejanje izvršil. V nekaterih primerih je bilo povitezenje med bojem nujno, saj se je primerilo, da je bilo število bojevnikov na konjih premajhno ali pa so padli, zato so v sili povitezili njihove spremljevalce (oprode) ali celo druge udeležence, pri katerih so videli pogum in bojno gorečnost. Kadar se je primerilo, da je bil vitez v hudi nevarnosti in ga je oproda s svojo iznajdljivostjo, neustrašnostjo ter pogumom rešil, mu je v znak hvaležnosti podelil viteški udarec. Takih primerov je bilo malo, število pa je začelo še bolj upadati. Naj na tem mestu omenimo še eno možnost za povitezenje, ki se je ponekod ohranila do 15. stoletja. Viteški udarec so novemu kandidatu podelili ob kakem pomembnem družinskem dogodku gospoda, pri katerem je služil. Pri teh dogodkih prednjačijo poroke in krsti.²⁴ Oboje ima simboliko novega začetka; krst še na poseben način govori o novem življenju, kar pravemu vitezju resnično pomeni dogodek investiture.²⁵ Prava, slavnostna investitura se začena uvajati v 12. stoletju, ko se v obred povitezenja prevzemajo mnogi elementi že poznanega obreda maziljenja kralja (npr. izročitev meča, molitev...)²⁶ Cerkev prav s pomenom, ki ga na posebno dostojanstven način pripisuje viteštvu v obredu investiture, v obdobju križarskih vojn vzpodbuja viteški stan, da za bojevanjem vidi vselej nekaj več in se v to »mistiko« tudi na svojevrsten način poglobi. Ker je tak boj naloga vsakega kristjana, je torej vitez, ki prisluhne svetopisemski spodbudi, na poti najvišjega uresničevanja krščanstva. Sveti Pavel, čigar simbol je meč, je vitezom s svojimi besedami še posebno blizu, saj jim spregovori v njim znanem in domačem jeziku, obenem pa jim odpre nova obzorja in razsežnosti: »Sicer pa zajemajte moč v Gospodu in sili njegove moči. Nadenite si celotno Božjo bojno opremo, da se boste mogli upirati hudičevim zvijačam. Kajti

²³ Iz zgodovine imamo ohranjen zanimiv primer, ko je bodoči cesar Friderik Habsburški želel viteški udarec prejeti na svetem kraju (v letu 1436), saj mu je viteštvo resnično pomenilo nov začetek življenja. Skupaj z nekaterimi svojimi tovariši, med katerimi je izpričanih kar nekaj kranjskih plemičev, se je odpravil v središče krščanskega sveta, kot so to prikazovali mnogi zemljevidi tedanjega časa. V Jeruzalemu je z 21. leti postal vitez, z nalogo, da bo poslej ščitil vdove in sirote (sploh vse nemočne in pomoči potrebne) ter z vsemi svojimi silami in močmi služil Bogu (prim. M. Žvanut, *n. d.*, 49).

²⁴ Ne preseneča nas, da je investitura največkrat pridružena prav poroki ali krstu, saj španski pesnik Juan Manuel ugotavlja, da je viteštvo nekakšen zakrament, primerljiv s krstom in poroko (prim. J. Chevalier-A. Gheerbrant, *Slovar simbolov*, MK Ljubljana 1995, 659-660).

²⁵ Prim. D. Kos, *Čas bojevnikov, v: Turnirska knjiga Gašperja Lambergerja*, Viharnik, Ljubljana 1997, 14-15.

²⁶ Prim. J. Flori, *A Brief History of Knighthood-From History to the chivalric myth*, 11.

naš boj se ne bije proti krvi in mesu, ampak proti vladarstvu, proti oblastem, proti svetovnim gospodovalcem te mračnosti, proti zlohotnim duhovnim silam v nebeških področjih. Zato sezite po vsej Božji bojni opremi, tako da se boste mogli ob hudem dnevu upreti, vse premagati in obstati. Stojte torej prepasani okoli ledij z resnico, oblečeni v oklep pravičnosti in z nogami, obutimi v pripravljenost za oznanjevanje evangelija miru. Predvsem pa vzemite ščit vere; z njim boste mogli pogasiti vse ognjene puščice hudega. Vzemite tudi čelado odrešenja in meč duha, kar je Božja beseda. Ob vsaki priložnosti molite v duhu z vsakršnimi molitvami in prošnjami. V ta namen bedite z vso vztrajnostjo in molite za vse svete« (Ef 6,10-18). Uvod v cerkveni obred povitezenja je bila posebna priprava, ki se je začela s spovedjo novega kandidata. Po spovedi se je kandidat okopal, da še navzven pokaže, da bo poslej »novi človek«. Sledilo je celonočno bedenje v molitvi.²⁷ Ob sebi je imel meč, šlem in ostroge, orožje, ki bo navzven izražalo njegov stan in poklic. V času bedenja, molitve in meditacije v kapeli oz. cerkvi, je bil zanj določen popoln post. Ponekod je bil že med molitvijo oblečen v oblačila s simbolično govorico barv: rdeča – simbol pripravljenosti preliti kri za Kristusa, bela – čistost njegovih namenov in dejanj, črna oz. rjava – spomin na smrt in umrljivost. Zjutraj je sledilo povitezenje, ki ga je ponekod opravil kar vitez oz. njegov dosedanji gospod z že omenjenim viteškim udarcem in priprošnjo za varstvo in pomoč k nadangelu Mihaelu²⁸ ter svetemu Juriju.²⁹

²⁷ Prelomni dogodek, ki je sedaj pred novim vitezom, zahteva od njega popolno predanost in sprejetje vsega, kar bo viteštvo prineslo. Najlepši zgled priprave in molitve ob pomembnem dogodku najdemo v Evngeliju: »Tiste dni je šel na goro molit in vso noč je prebedel v molitvi k Bogu. Ko se je zdanilo, je poklical k sebi svoje učence in si jih je izmed njih izbral dvanajst, katere je imenoval tudi apostole...« (Lk 6, 12-13).

²⁸ Kot vodnik nebeške vojske je opisan v Razodetju s temi besedami: »Nato se je v nebesih razvnela vojna: Mihael in njegovi angeli so se bojevali proti zmaju. Tudi zmaj se je bojeval in njegovi angeli« (Raz 12, 7). Nadangel Mihael je zmagovalec nad hudobnim duhom in z njim je zlo premagano. Mihael pomeni »Quis ut Deus – kdo je kakor Bog?« in s tem Mihael, kot veliki vojskovodja pokaže vsem bojevnikom, da je treba končno sodbo vedno prepusti Najvišjemu. To najdemo v Judovem pismu: »Pa se vendar sam nadangel Mihael, ko se je pravdal s hudičem in prepiral za Mojzesovo truplo, hudiča ni upal tožiti s preklinjanjem, ampak je rekel: 'Gospod naj te kaznuje!'« (Jud 1,9). Mihaelovo dejanje, ko je premagal hudiča, je prvi viteški podvig in temu zgledu mora vsak vitez slediti. V evropskem prostoru je bilo prvo prikazovanje nadangela Mihaela na Monte Garganu konec petega stoletja. Križarji, ki so šli na Vzhod preko Apeninskega polotoka, so se vedno ustavili v votlini in tam prosili za njegovo priprošnjo in pomoč.

²⁹ O sv. Juriju, mučencu iz Kapadokije, poznamo veliko legend, nimamo pa nobenih zgodovinskih podatkov o njegovem življenju. Jacopo de Voragine je v svojem delu Legenda aurea zapisal legendo, ki Jurija prikaže kot junaka, ki je s sulico ranil zmaya, ko

6. Svečan obred povitezenja

Vedno bolj pa je prihajal do izraza obred v cerkvi oz. kapeli pred škofom. V starih rimskih pontifikalih je ohranjen z bakrorezi, ki nazor-no prikazujejo posamezne dele obreda investiture. Celotno besedilo obreda je naslednje:

De Benedictione Novi Militis³⁰

Miles³¹ creari et benedici potest quacumque die,³² loco et hora; sed si inter missarum solemniam creandus est, pontifex in eo habitu, in quo missam celebravit, aut illi interfuit, in faldistorio ante medium altaris stans, vel sedens, prout convenit, finita missa, id peragit.³³ Si autem extra divina, in stola supra rochetum, vel si sit regularis, supra superpelliceum, id faciat. Et primo ensem, quem aliquis coram eo genuflexus evaginatum tenet, stans, detecto capite, benedicit, si non sit benedictus, dicens:

---

je hotel za žrtev požreti kraljevo hčer. Ko je ljudstvu pripeljal zmaja, so se vsi enoglasno strinjali, da se bodo pokristjanili, če ga bo pri priči pokoncal. Vse to je globoko ganilo kraljico, ki se je dala krstiti še sama, na koncu pa je bila z Jurijem obglavljena pred mestnimi vrati. Že od nekdanj so vitezi častili sv. Jurija za svojega zavetnika, saj je bil resnično pogumen vitez. Znano je, da je sv. Jurij glavni zavetnik kar trinajstih viteških redov, ki so se po njem tudi imenovali (npr. bavarski red sv. Jurija – St. Georgsorden). Po sv. Juriju se imenuje tudi križ rdeče barve na beli (oz. heraldično srebrni) barvi - Jurijev križ (npr. Ptuj). Sveti Jurij je tudi zavetnik našega glavnega mesta Ljubljane (prim. V. Schaubert, M. Schindler, *Svetniki in godovni zavetniki za vsak dan v letu*, MK, Ljubljana 1995, 174-175).

³⁰ *Pontificale Romanum – Paulo III. Pont. Max.*, Venetiis apud iuntas 1543, 104-105.

³¹ Kot vidimo, je v obredu uporabljena beseda *miles*, ki pomeni vojaka pehote. Ker smo videli, da je bila v vojaški zgodovini najprej poznana pehota, ni čudno, da se je izraz prenesel za splošno označevanje vojaka. Lahko bi rekli, da je to označitev, ki zajema vse rodove vojske. Izidor Seviljski, nadškof, zadnji latinski cerkveni oče in učitelj, je v svojem delu *Etymologies*, nekakšni enciklopediji znanja njegovega časa, zapisal, zakaj se vojak (v našem primeru vitez) imenuje *miles*: »Z imenom *miles* se poimenuje zato, ker jih je bilo nekdanj tisoč v enoti ali zato, ker je bil eden od tisočih izbran (za ta stan in te naloge)« (Jean Flori, *A Brief History of Knighthood-From History to the chivalric myth*, 5). Predvsem »izbranost za stan« izmed mnogih močno govori v prid vitez, ki je moral imeti izredne fizične sposobnosti in tudi dobra finančna sredstva.

³² Ob omembi kateregakoli dne za izvršitev investiture oz. slovesnega povzdignjenja kandidata v viteški stan ne moremo mimo 25. decembra, ki je z letom 800 tudi za taka dejanja dobil posebno sporočilen pomen. Kronanje Karla Velika v baziliki sv. Petra v Rimu je bilo na tretjo božično mašo, saj je bila ta maša edina na božični praznik, ki je

V. Adiutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit coelum et terram.

V. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus

Exaudi, quaesumus Domine, preces nostras, et hunc ensem, quo hic famulus tuus circumcingi desiderat, maestatis tuae dextera dignare bene+dicere,³⁴ quatenus esse possit defensor ecclesiarum, viduarum, orphanorum, omniumque Deo servientium, contra saevitiam paganorum, atque haeticorum; aliisque sibi insidiantibus sit terror, et formido. Per Christum Dominum nostrum.

R. Amen.

Oremus

Bene+dic, Domine sancte, Pater omnipotens, aeterne, Deus, per invocationem sancti nominis tui, et per adventum Jesu Christi Filii tui

---

bila v Petrovi baziliki (prva pri jaslicah v baziliki Marije Snežne/Velike/; druga v cerkvi sv. Anastazije na Palatinu - cesarska kapela). Simbolna govorica o rojstvu novega (sveto rimsko cesarstvo-cesar na Zahodu), in to, prav na dan rojstva Odrešenika (nekdanj pa dan nepremagljivega sonca, pri prav tako »nepremagljivem« in vojaškem narodu rimskega imperija, katerega nasledstvo je novi imperij Svetega rimskega cesarstva) je pritegnila mnoge plemiče, da so ta dan izbrali za ustoličevanja, investiture, dvorne protokolarnе ceremoniale idr. Prvi večji primer je kronanje Viljema Osvajalca v katedrali westminstrske opatije za božič leta 1066. Investiture oz. povitezenja so v veliki meri predstavniki visokega in tudi višjega plemstva, zelo radi imeli na božič, ki je sedaj združeval močno krščansko simboliko, vezano na rojstvo, obenem pa dan, ko so bili kronani vodilni in pomembni suvereni evropske zgodovine (prim. E. Eichmann, *n.d.*, 32 sl; C. Gravett, *n. d.*, 4-6).

³³ Durandov Pontifikal ima drugačno spremno besedilo, v katerem posebej poudari, da se obred blagoslova novega viteza začne po evangeliju kot lahko iz teksta razločno razberemo: »Pontifex enim priusquam dicatur evangelium benedicat...« (*Le pontifical romain en moyen-age - Le pontifical de Guillaume Durand, tome III*, Studi e testi 88, Biblioteca apostolica Vaticana, Citta del Vaticano 1940, 447.). Pravitako ne govori o možnosti obreda izven maše, kar eksplicitno ne pomeni, da ga prepoveduje, oz. da ni bilo tudi takšnih primerov.

³⁴ Z desnico naj Bog blagoslovi meč, ki si ga bo kandidat za viteza opasal okrog ledij in pravitako z desnico uporabljal pri svojih dejanjih, ki mu jih narekuje stan, v katerega vstopa po investituri oz. umestitvi. O tej simboliki in pomenu samega dejanja govori tudi kraljevski psalm v vrsticah prošnje za kralja: »Opaši si svoj meč okoli ledij, o junak, svoje veličastvo in svoj sijaj. To je tvoj sijaj, uspevaj. Jezdi za resnico in milino pravičnosti, strašnih del naj te uči tvoja desnica« (Ps 45,4-5).

Domini nostri, et per donum sancti Spiritus Paracliti, hunc ensem,³⁵ ut hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua pietate praecingitur, visibiles inimicos conculcet, victoriaque per omnia potitus, semper maneat illaesus. Per Christum Dominum nostrum.

R. Amen.

Deinde dicit, stans ut prius:

Psalmus 143

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium:* et digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, et refugium meum:* susceptor meus, et liberator meus.

Protector meus, et in ipso speravi:* qui subdit populum meum sub me.

Gloria Patri. Sicut erat, etc.

V. Salvum fac servum tuum, Domine.

R. Deus meus, sperantem in te.

V. Esto ei, Domine, turris fortitudinis.

R. A facie inimici.

V. Domine, exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te venit.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Domine sancte, Pater omnipotens, aeternae Deus, qui cuncta solus ordinas et recte disponis, qui ad, coercendam malitiam reproborum, et tuendam iustitiam, usum gladii in terris hominibus tua salubri dispositione permisisti, et militarem ordinem ad populi protectionem institui voluisti, quique per beatum Ioannem militibus ad se in deserto venientibus, ut neminem concuterent, sed propriis contenti essent stipendiis dici fecisti; clementiam tuam, Domine, suppliciter exoramus, ut sicut David puero tuo Goliath superandi largitus es facultatem, et Iudam Machabaeum feritate gentium nomen tuum non invocantium triumphare fecisti; ita et huic famulo tuo, qui noviter iugo militiae colla supponit, pietate coelesti vires et audaciam ad fidei et iustitiae defensionem tribuas, et praestes ei fidei, spei, et charitatis augmentum; et da tui timorem pariter et amorem, humilitatem, perserverantiam, obedi-

³⁵ Ker ima meč že od začetkov rezili na obeh straneh, je nepisana razlaga kmalu pou-
darjala simboliko dvojnega služenja oz. obrambe viteza, ki je opasan z mečem. Kot ima
križ simboliko odnosa do Boga (vertikalna) ter odnos do sočloveka (horizontalna), tako
se bo vitez vedno boril za dva cilja: za Boga in bližnjega v stiski.

tiam, et patientiam bonam, et cuncta in eo recte disponas, ut neminem cum gladio isto, vel alio, iniuste laedat: et omnia cum eo iusta et recta defendat: et sicut ipse de minori gradu ad novum militiae promovetur honorem, ita veterem hominem deponens cum actibus suis, novum induat hominem: ut te timeat et recte colat, perfidorum consortia vitet, et suam in proximum charitatem extendat, praeposito suo in omnibus recte obediat, et suum in cunctis iuste officium exequatur. Per Christum Dominum nostrum.

R.Amen.

Tum ensem acqua benedicta aspergit.

Si autem ensis sit prius benedictus, omnia praedicta omittuntur.

Post haec pontifex sedens, accepta mitra, dat ensem nudum novo militi ante se genuflexo in manum dexteram dicens:

Accipe gladium istum in nomine Pa+tris, et Fi+lii, et Spiritus+ sancti, et utaris eo ad defensionem tuam, ac sanctae Dei Ecclesiae, et ad confusionem inimicorum crucis Christi, ac fidei christianae;³⁶ et quantum humana fragilitas permiserit, cum eo neminem iniuste laedas: quod ipse praestare dignetur, qui cum Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia saecula saeculorum.

R.Amen.

Deinde ensis in vaginam reponitur, et pontifex cingit militem novum ense, dicens:

Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime; et attende, quod sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt regna.³⁷

Ense igitur accinctus miles novus surgit, et ensem de vagina educit, et evaginatum ter viriliter vibrat, et super brachium sinistrum tergit, et in vaginam reponit.

³⁶ V Durandovem Pontifikalu sledi tukaj omemba francoskega suverena, ki ga simbolizira francoska krona: »et corone regni Franciae« (prim. *Le pontifical romain en moyen-age - Le pontifical de Guillaume Durand, tome III*, Studi e testi 88, Biblioteca apostolica Vaticana, Citta del Vaticano 1940, 447).

³⁷ »Ti na vozove, oni na konje, mi pa se zanašamo na ime Gospoda, našega Boga« (Ps 20,8) Že stara zaveza na več mestih opozarja, da vsa moč in pomoč prihajata od Boga in da je on tisti, po katerem prihaja zmaga ali poraz, oboje pa je vključeno v Njegovo previdnost in usmiljenost, ki vidi dlje od človeških želja, misli in trenutnih slabosti. Peta Mojzesova knjiga hrabri bojvnike v trenutkih, ko je človeško gledano zmaga izgubljena: »Kadar greš v boj proti sovražnikom in zagledaš konje in bojne vozove in ljudstvo, številnejše od tebe, se jih ne boj! Kajti s teboj bo Gospod, tvoj Bog, ki te je pripeljal iz egiptovske dežele« (5 Mz 20,1). Na razsežnost Božjega usmiljenja prav v takih trenutkih posebej opozarjajo preroki: »Usmiljen pa bom z Judovo hišo: rešil jih bom po Gospodu, njihovem Bogu, ne bom jih reševal z lokom, ne z mečem ne z orožjem ne s konji in ne s konjeniki« (Oz 1,7).

Tunc pontifex dat novo militi osculum pacis, dicens:

Pax tecum.

Et iterum ensem evaginatam in dexteram accipiens, militem novum ante se genuflexum cum ipso ense evaginato ter super scapulas leviter percutit, interim semel tantum dicens:

Esto milites pacificus, strenuus, fidelis, et Deo devotus.

Deinde reposito ense in vaginam, pontifex manu dextra dat novo militi leviter alapam, dicens:

Exciteris a somno malitiae, et vigila in fide Christi, et fama laudabili.

Et milites adstantes imponunt novo militi calcaria; et pontifex sedens cum mitra, dicit antiphonam:

Speciosus forma prae filiis hominum, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.

Surgit pontifex, et versus ad novum militem stans, et detecto capite, dicit:

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, super hunc famulum tuum,³⁸ qui hoc eminenti mucrone circumcingi desiderat, gratiam tuam bene+dictionis infunde, et cum dexteræ tuæ virtute fretum, fac contra cuncta adversantia coelestibus armari praesidiis, quo nullis in hoc saeculo tempestatibus bellorum turbetur. Per Christum Dominum nostrum.

R.Amen.

His dictis, novus miles osculatur manum pontificis; et depositis ense, et calcaribus, vadit in pace.

7. Vitezovo življenje

Vitez je kot predstavnik nove družbe začel iskati svoj prostor v hierarhiji in strukturi srednjeveškega življenja, saj je konec 13. stoletja že prinesel večje zanimanje plemičev za viteški stan (v mnogih prim-

³⁸ Durand ima na tem mestu ime novega viteza, ki ga vključi v molitev, in sicer: »famulum tuum N., qui ...« (*Le pontifical romain en moyen-age - Le pontifical de Guillaume Durand, tome III*, Studi e testi 88, Biblioteca apostolica Vaticana, Citta del Vaticano 1940, 450).

erih zgolj za povitezenje), kar je utrdilo njihovo postopno številčno premoč znotraj ustanove viteštva. S tem so se tudi kriteriji za sprejem v te vrste zelo spremenili in poostrili.³⁹ Spomnimo se samo začetkov, kjer je vojaška obveznost »zapolnjevala« viteške vrste, in kasnejša obdobja, ko se s slavo viteškega bojavnika dviguje zanimanje za ta stan, ki je bil v začetku celo nesvoboden. Najprej zaradi vedno večjega ugleda, ki ga je dobilo viteštvo, nato pa tudi zaradi že omenjene močne prisotnosti plemstva v viteških vrstah. Ti so imeli dovolj finančne osnove in so svoje plemiško življenje z vsemi navadami in razvadami vnesli v viteški stan in poskrbeli, da je to postal njegov neločljiv in sestavni del. Poleg osnovnih izdatkov za orožje in konja je bilo potrebno skrbeti za spremljevalce (oproda oz. več oprod, oborožena pehota, praporščaki, herold, idr.), ki so povzdignili vitezovo pomembnost, slavo in ugled. Napuh, ki se je prikradel v viteške vrste, je bilo najlepše opaziti na turnirjih, katerih so se vitezi zelo radi udeleževali. Iz zgolj vojaškega urjenja so strasti in zli nameni nekaterih turnirje spremenili v prave bitke na osnovi pohlepa, starih zamer idr. Cerkev ob teh dogodkih nikakor ni molčala. Poleg najrazličnejših opozoril in groženj je razglasila, da je udeleževanje na turnirjih nedopustno in da ubiti oz. padli v turnirju ne bo pokopan s krščanskim pogrebom. Prizadevanja in napor Cerkve ni obrodil velikih sadov. Turnir je kmalu presegel zgolj vojaški namen urjenja in postajal družabni dogodek viteškega stanu, kmalu pa celo vse srednjeveške družbe. To je trajalo nekako do sredine 15. stoletja, ko se konča zlata doba viteštva.⁴⁰ Sedaj nam ob vsem tem ni težko razumeti gesla oz. pregovora srednjeveških vitezov, ki se je glasil: »Mon âme a Dieu, ma vie au Roy, mon coeur à la dame, l'honneur pour moi. Dušo Bogu, življenje kralju, srce dami, čast meni.«

8. Trubadurstvo, legendarne pripovedi in viteštvo

Konec 11. stoletja najdemo prve pesmi, ki orisujejo viteštvo in viteško življenje, naslanjajoč se na ljudsko izročilo. Pesmi, s skupim imenom poimenovane kot *chansons de geste*, so peli ob spremljavi na strunski inštrument (lutnji podobno glasbilo) in jih številčno pomnožili v 12. in 13. stoletju. To je čas romanske dobe, ki spregovori v francoščini (stari

³⁹ V enem od zgodovinskih zapisov iz leta 1283 najdemo o tem naslednje razmišljenje: »Če je mati mladeniča tlačan oz. podložnik, oče pa je plemenitega rodu, tega mladeniča ne moremo poviteziti, saj je tlačan po svoji materi ... Noben mladenič ne more biti povitezen, če je (samo) njegova mati plemenitega rodu, razen, če je plemenitega rodu tudi oče. To je možno samo s posebno kraljevo milostjo« (J. Flori, *A Brief History of Knighthood-From History to the chivalric myth*, 9).

⁴⁰ Prim J. Flori, *A Brief History of Knighthood-From History to the chivalric myth*, 27.

francoščini!) in velja za zibelko evropskih nacionalnih literatur.⁴¹ Oblikovanje viteške podobe je prišlo v tretje obdobje, ki ga zaznamuje trubadurstvo in lirsko pesništvo, za katerega se zdi, da ga je oblikovala takrat še vedno arabska Španija, saj tedanje germansko izročilo tega ne pozna (pa tudi krščansko izročilo ne).⁴² V opevanju slavnih vitezov in njihovih del usmeri pozornost v odnos žene, ki ji srednji vek ne daje prave veljave (prej nobene), saj je odgovorna le za potomstvo in za domače življenje. Ker je krščanstvo viteštvo resnično prerodilo, je svet trubadurja oz. minezengerja⁴³ napolnjen s krščansko etiko in samo ob njem uspe prikazati vitezmu pomembnost pravega odnosa do žena in posredno do sočloveka. Lahko rečemo, da je bila s tem narejena korist za vso družbo in da je trubadurstvo postalo učinkovito sredstvo za spreminjanje viteške podobe (v pozitivno), ki pa jo je v temeljih postavilo in oplemenitilo krščanstvo. Častnost njegovih dejanj tako navdihuje in prežema krščanstvo, prav konkretno pa ga v to spodbuja tudi »izvoljena dama«, za katero se mora venomer izkazovati s svojo plemenitostjo, ki jo v njegovih dejanjih spoznajo in razglašajo drugi. Izbrana vitezova dama je nedosegljiv ideal, ki se mu nikoli ne približa. Ta ga žene v poboljšanje samega sebe in opustitev temnih del preteklosti. Še posebno velik vpliv na podobo viteštva so imele legende in pripovedi, ki se od 12. stoletja naprej pojavljajo v evropskem prostoru in govorijo o velikih junakih preteklosti, o prvih resničnih in pravih vitezi v vseh pogledih (npr. kralj Artur). Od prvotnih legend je ostalo verjetno zelo malo, saj so jim dodajali najrazličnejše pripovedi iz 12. in 13. stoletja, ki so imele namen poveličevati viteški stan.⁴⁴ Na osnovi

⁴¹ Že leta 813 je Cerkev na koncilu v Tours-u priporočila duhovščini, naj ima pridige oz. homilije v romanskem jeziku (starofrancoskem jeziku) in ne več v latinščini. To je bil poskus, da bi v razumljivi in domači besedi nagovorili preprostega človeka, ki bo tako lažje razumel in doumel krščanstvo in njegovo veselo sporočilo (prim. J. Flori, *A Brief History of Knighthood-From History to the chivalric myth*, 34; J. Beider, *Roman o Tristanu in Izoldi*, Klasiki Kondorja VIII, MK, Ljubljana 1995, 135-136).

⁴² Prim. J. Holzer, *Zgodovina Cerkve v stotih slikah*, Družina, Ljubljana 1995, 145.

⁴³ Širjenje takih pesmi in novega načina opevanja viteških dejanj ter kreposti je bilo najprej v rokah trubadurjev, ki so potovali od gradu do gradu ter kratkočasili zelo enolično dvorno življenje. K temu vključujemo minezengerje in potujoče glasbenike, ki pa že predstavljajo nekakšen most med dvorom in preprostim ljudstvom, saj se to postopno navdušuje nad »novo umetnostjo«. Ljudstvo je tega deležno po zaslugi popotnih glumačev, igralcev in artistov, prisotnih ob večjih sejmih ali drugih pomembnih dogodkih. Naj naštejemo samo nekaj vidnejših predstavnikov te umetnosti: Kürenberger, Ditmar von Ast, Reinmar von Hagenau, Walter von der Vogelweide, Neidhart von Reuenthal, Tannhauser, Ulrich von Sachsendorf, Rudolf von Ems idr. (prim. D.Kos, *n.d.*, 11; A. Capuder, *Tristan in Izolda*, v: J.Beider, *n.d.*, 8 137-139; J.Flori, *La cavalleria medievale*, 138-139).

⁴⁴ Prim. J. J. Švajncer, *n. d.*, 126; J. H. Walsh, *Kralj Artur in vitezi okrogle mize*, Založba Karantanija, 188-189.

legend, zgodovinskih junakov-prvih vitezov ter idealnih in idealiziranih osebnosti se konec 13. in v začetku 14. stoletja vidneje izoblikuje na francoskih tleh ikonografski motiv devetih junakov, ki združuje judovski, poganski in krščanski svet nekakšnega »bojevnškega kulta« (nekaj primerkov takega poskusa najdemo že nekaj časa prej). Pred nami so tako starozavezni Jozue, David in Juda Makabejec, poganski Hektor, Aleksander Veliki in Julij Cezar ter krščanski bojevniki-vladarji v osebi kralja Arturja, Karla Velikega in Gottfrieda Bouillonškega.⁴⁵ Verzificirani viteški romani, delo Chrétien de Troyesa, dajo viteštvu dokončno podobo, saj združujejo vse ideale njegove razvojne poti in jih v mojstrski besedi ter prisposodobah v pripovedih naredijo resnično nesmrtno. Pod vplivom krščanske miselnosti in pogleda na viteški stan (boj za Boga in človeka v stiski) je v pripovedih zaslediti močan poudarek na občutku za pravico, sveto življenje in pobožnost. Viteštvo je na poti iskanja popolnosti in vodilo so mu Jezusove besede: »Bodite torej popolni, kakor je popoln vaš nebeški Oče« (Mt 5, 48). Pravi vitez se dvigne na novo, duhovno raven in postane iskalec sv. Grala – keliha zadnje večerje, simbola odrešenja in večnega življenja, ki človeku ni dostopen po njegovih lastnih močeh.⁴⁶ Mnogi ga iščejo in na tej poti doživljajo lastno spreobrnjenje, saj so grehi tisti, ki jim onemogočijo njegovo najdenje. Lancelot, najbolj znan vitez kralja Arturja, se v iskanju zave strašne resnice, ki jo tako rekoč brezčasno postavlja pred viteški stan v velik opomin: »To je moja velika bol, kajti dokler sem se loteval posvetnih pustolovščin, mi je uspelo prav vse in nihče se mi ni mogel zoperstaviti, sedaj pa, ko sem se napotil iskati svete stvari, me moji grehi priklepajo k tlom in nimam moči, da bi se zganil ali spregovoril, ko se prikaže Sveti Gral.«⁴⁷ Z nastankom dvornega epa dobi srednjeveški vitez prapodobo krščanskega viteza, s katero se vedno bolj identificira in skuša zliti v eno. Parsifal, ki vstaja izmed Arturjevih vitezov v literarnem delu bavarskega plemiča Wolframa von Eschenbacha (+1220), se najprej trudi združevati dolžnosti viteškega stanu z dolžnostmi do Boga. Slednje zmore dostojno opravljati le tako, da se najprej zave svoje grešnosti in se nato odloči za resnično dobro. V Troyesovi pripovedi se puščavnik obrne na Parsifala in mu pokaže novo pot: »Ker se ti je zasmilila tvoja duša, pusti, da te

⁴⁵ Devetim junakom so postopoma dodali še devet likov izjemnih žena, katerih pogum in »junaštvo« moreta navdihovati žene v trudu za dostojanstvo in čast njihovega stanu. Te so bile razdeljene v že znane tri skupine po tri: Estera, Judita, Rahela, Lukrecija, Veturija, Virginija, sv. Helena, sv. Brigita, sv. Elizabeta (prim. L. Menaše, *Evropski umetnostno zgodovinski leksikon*, MK, Ljubljana 1971, 473).

⁴⁶ Prim. F. Cardini, M. Introvigne, M. Montesano, *Il Santo Graal*, Giunti Gruppo Editoriale, Firenze 1998, 31-35.

⁴⁷ J. H. Walsh, *n. d.*, 120-121.

kesanje zajame in za pokoro pojdi rajši vsak dan v cerkev kakor kam drugam: to ti bo samo v prid. In če se znajdeš kje, kjer je samostan, kapela ali župna cerkev, zagotovo stopi tja; pojdi noter, brž ko bo zazvonil zvon ali pa še prej, če boš pokonci. Od tega se ne boš počutil slabše in v duši ti bo prijetneje. In če se je maša že začela, je to še razlog več, da greš noter in tam ostaneš, dokler duhovnik ne odpoje in odmoli do konca. Če si globoko odločen, lahko še povečaš svoje zasluge in prideš v raj. Veruj v Boga, ljubi Boga, obožuj Boga. Spoštuj dobre ljudi, moške ali ženske. Vstani pred duhovnikom; to te malo stane, Bog pa to zares ceni, ker kaže, da je človek ponižen. Hočem, da delaš tako, zato da ti bodo odpuščeni grehi, če hočeš biti spet deležen božje milosti, ki si je bil deležen некоč.«⁴⁸ Življenje srednjeveškega viteza se v doseganju prave podobe tega stanu nujno in neobhodno podaja na pot, kot je s svojim zgledom to potrdil kralj in križarski bojevnik sv. Ludvik IX.⁴⁹ Tudi Ramon Llull, katalanski mistik, ki je prav ob vsej pisani paleti najrazličnejše viteške literature napisal nekakšen viteški »priročnik«, je v njem zapisal, da je vitez (*miles*) izbran kot eden od tisočev, ki ga odlikujejo nežna in pobožna duša, poštenost, zvestoba, modrost in moč.⁵⁰ Te ideje so vnašali v legendarne pripovedi tedanjega časa in še bolj podkrepili podobo popolnega viteza. Začel je nastajati kodeks viteškega obnašanja – posebne viteške etike. Izhajajoč iz vsem dobro poznanih krščanskih kreposti modrosti, pravičnosti, srčnosti in zmernosti, so se razvijali najrazličnejši »seznam« odlik in vrlin viteškega stanu, vsak z željo, da bi stan približal najvišjim idealom. Ob stremljenju in boju za te ideale je vitez vedno zmagovalec, v sebi in pri drugih.⁵¹ Največ vrlin, gledano v odnosu do človeka, je izviralo prav iz vitezove ljubezni, resnicoljubnosti in poguma, ki so v medsebojnem dopolnjevanju rojevale nove vrline. Iz ljubezni je v vitezu raslo usmiljenje, iz poguma srčnost, iz resnicoljubnosti, osvetljene z ljubeznijo pa pravičnost. Vrednoto žrtvovanja sta v vitezu budila ljubezen in pogum, pogum in pravičnost pa sta ga peljala po poti časti. Duhovnost je v vitezu rasla toliko bolj, kolikor obilnejše so se razvijali pogum, ljubezen in resnicoljubnost. Vitezovo plačilo je poleg časti zavest, da bo obilno poplačan ob času, ki ga je določil Bog. Zato se trudi, da bi v svojih dejanjih ostajal skromen in neimenovan, saj bodo skrivna dela povrnjena

⁴⁸ C. de Troyes, *Perceval-Zgodba o Gralu*, MK, Ljubljana 1996, 133.

⁴⁹ Sveti Frančišek se odreče viteštvu in njegovim »dogodivščinam« in se poda v večno avanturo Življenja, pravtako, kasneje, sv. Ignacij Lojolski.

⁵⁰ Prim. prim. F. Cuomo, *n. d.*, 17.

⁵¹ V češkem jeziku pomeni beseda vitez prevlado oz. zmago. To je najlepše in najprej vidno na grbovni devizi češkega grba, kjer je zapisano *Pravda vitezi*, kar pomeni, da mora biti pravica tista, ki naj prevlada – ki naj zmaga.

Vitez brez časti je kot bi bil mrtev vitez oz. ni sploh vitez (eden od srednj. pregovorov).

(prim. Mt 6, 4) in prav v njih se zrcali vsa vitezova veličina in plemenitost. Sistem viteštva je dosegal vedno zahtevnejši nivo in zgodilo se je, da so nekateri vitezi, ki še niso presegli podobe brutalnega in brezčutnega bojavnika, morali stan zapustiti, saj je obstajal način, da so pred očmi javnosti vitezu odvzeli meč, ostroge ter oklep in tako je za vedno izgubil svoje viteštvo.⁵² To je bilo dokaj redko, zato pa takrat bolj ponižujoče in žalostno. Nad vse je bila viteška čast, in ko je vitez ostal brez nje, je bil za viteštvo izgubljen, ali kot je bilo skoraj pogovorno rečeno, da je vitez brez časti mrtev vitez. Ko se v drugi polovici 15. stoletja zaključi zlato obdobje viteštva zaradi spremembe načina bojevanja, ki ga dokončno uveljavi strelno orožje, je podoba viteza ohranila podobo krščanskih idealov in etičnih zahtev in prav zato preživela. Viteštvo si s to podobo utira pot in prostor v naslednjih stoletjih, ki ocenjujejo viteštvo v luči zvestobe in plemenitosti, v najširšem smislu in pomenu besede. Tej podobi pa ne manjka spominov na zlato obdobje, iz katerih nekateri resnično, drugi pa samo zato, ker ostaja to družbeno aktualno, živijo in si včasih s tem želijo pridobiti celo kakšno korist. Mnogi suvereni, včasih pa tudi močnejši plemiči, začenjajo viteštvo priklepati nase, kar storijo z ustanavljanjem t.i. dinastičnih viteških redov, katerih namen je brezpogojna zvestoba suverenu oz. velikemu mojstru reda. Zgled so dobili v križarskih redovih, njihovi ideji in idealih. Čeprav je viteštvo na neki način mrtvo, se že odpira obzorje, na katerem stoletja začenjajo pozdravljati njegovo novo podobo.

Zaključek

Kljub najrazličnejšim stranpotem je viteštvo po času svojega zlatega obdobja še vedno (vedno bolj?) ideal vsakega plemenitega moža, čeprav prevečkrat zavito v že znano legendarno in idealizirano podobo stanu, ki je sedaj živel v primarni podobi preseženo življenje. Kot so bili začetki viteštva bolj ali manj med prepletanjem realnosti in nekakšne misterioznosti, tako se tudi njegovo nadaljevanje vedno bojuje z ohranjanjem realnosti pri vključitvi v dane pogoje novih časovnih okvirov. Vse do današnjih dni, ko še vedno nezavedno živi podoba viteza v kavalirjih, ki jih je (žal) vse manj, je viteštvo prehodilo dokaj dolgo in pestro zgodovinsko pot, ki pa je ni nič globlje in močnejše zaznamovalo, kot je to storilo ravno krščanstvo.⁵³ Krščanstvo je nujno poseglo v njegovo podobo takrat, ko je kazalo, da ni nobenega razum-

⁵² V Verdijeve operi *I Lombardi alla prima crociata* oz. kasnejši, nekoliko glasbeno in vsebinsko predelani operi *Jeruzalem*, je v enem od dejanj uprizorjen tak ceremonial odvzema viteških simbolov, kot sta si to libretist in komponist predstavljala.

⁵³ Že osnovna drža krščanstva nas venomer opominja, da smo Kristusove priče za vse čase. Če smo priče, smo se dolžni za krščanstvo truditi, ga oznanjati in braniti, ko je iz

nega izhoda za položaj, ki ga je brutalni in surovi bojevnik oblikoval in narekoval. Ker najrazličnejše oblike zla ostajajo navzoče med nami, ostajajo tudi tisti, ki se kot vitezi z naslovom ali brez njega, v okviru neke institucije ali brez nje, kot nekdanji občudovani bojevniki na konju – v današnjem svetu trudijo, da bi v svoji »viteški« drži in delovanju vsaj malo pripomogli k zmagi dobrega in plemenitega.

Povzetek: Tadej Jakopič, Viteštvo in krščanstvo

Viteštvo je institucija, ki se je postopoma razvijala skozi zgodovinsko obdobje in je utemeljena v vojaški aktivnosti bojevnika na konju. Jezdna žival in človek nastopita skupaj kot nerazdružljiva in vojaško uspešna dvojica, ki si lastnosti, delovanje in učinkovitost pridobiva med najrazličnejšimi narodi, kulturami in civilizacijskimi oblikami človeške zgodovine. Tako njun skupen razvoj kot razvoj posameznika – evolucijski razvoj konja in njegovih lastnosti ter razvoj strategije in vojaške opremljenosti konjenika - sta pripeljala do najučinkovitejših načinov in sredstev v bojevanju med posameznimi narodi. Skrbno opazovanje dobrih lastnosti, odpravljanje pomanjkljivosti ter prevzemanje najboljših vojaških rešitev je prinesel stik med bojevniki nasprotnih narodov in konjenik je razvil vedno boljše kvalitete. Pri germanski konjenici je mladenič šele z vstopom v vrste konjenikov postal polnopravni član odraslih mož. Latinsko terminologijo, germanski simboličen pomen iniciacije v svet odraslih preko konjeniškega stanu ter nenazadnje primarno vlogo bojevnika na konju, vso to dediščino prevzame karolinško obdobje, ki zelo potrebuje bojevnikov na konjih, saj je poleg dragega vzdrževanja konja in opreme le - ta (konjenik, z vsemi omenjenimi lastnostmi) edini sposoben izbojevati zmago. V času, ko ni bilo bitk, se naravna surovost in brutalnost vitezov sprevrže v hude spopade, kar skuša krščanska družba z vsemi močmi preprečiti (gibanje Božji mir, vzvišeni ideali Kristusovih vitezov, izobčenja idr.). Krščanstvo postopoma v viteštvu spremeni svet dotedanjih idealov in ga pelje na pot »viteške popolnosti« v služenju Bogu in ljudem. Prav zato uvede investituro oz. povitezenje, ob pomoči truba-

---

postavljeno najrazličnejšim napadom. Kristjan je v tem primeru bojevnik križa, seveda v drugačnem pogledu kot v času križarskih vojn. Osnovna ideja in poimenovanja ob tem ostajajo enaka. Še danes poznamo križarska gibanja in viteški ideal, ideal, ki ga je v polnosti pokazalo krščanstvo. Prisposodbe iz viteškega obdobja so preživele do danes in živijo v najrazličnejših oblikah. Z eno od teh se lahko srečamo v cerkveni pesmi skladatelja in duhovnika Matije Tomca, z naslovom Zmagala si, Devica slavna. V tretji kitici te pesmi je naslednje besedilo: »Šli bomo srčno v nove boje za prenovitev sveta. Vitezi tvoji, o Marija, bodo rešili ga zla. Kristusu kralju smo prisegli, zanj se bojujemo vsi. Ščit nam je v boju tvoja roka, geslo: Naj Kristus živi! (M. Tomc, *Zmagala si, Devica slavna*, v: *Slavimo Gospoda – Bogoslužna pesmarica za organiste*, MD Celje 1988, 245).

durskega pesništva, legend in tedanjih viteških romanov pa poteka priprava na ta stan v treh obdobjih po sedem let (domača vzgoja, paž, oproda). Ko se konča zlato obdobje viteštva v drugi polovici 15. stoletja, (turnirji in viteške igre), se zahvaljujoč novi krščanski podobi viteza, le - to, na veliko bolj duhovni in simbolični ravni ohrani v različnih oblikah še stoletja. Njegove sledi najdemo tudi danes.

Ključne besede: Ključne besede: vitez, viteštvo, konjenik, meč, šlem, ščit, ostroge, viteški redovi, križarji, konj, paž, oproda, fevdalec, trubadur, viteški ideal, krščanstvo, Božji mir, investitura, viteška-dvor-na ljubezen

*Summary: Tadej Jakopič, **Knighthood and Christianity***

Knighthood is an institution, which gradually developed in history and whose existence is based on the military activity of a soldier on horseback. The mount and the man appear together as an inseparable and militarily successful pair acquiring their properties, mode of operation and efficiency among various nations, cultures and civilization forms of human history. Their common as well as individual development - the evolutionary development of the horse and its properties on the one hand and the development of the strategy and military equipment of the rider on the other hand - led to the most efficient modes and means of fighting. The contact between the soldiers of opposing nations resulted in a careful observation of good qualities, removal of faults and taking over the best military solutions, whereby the soldier improved constantly. With the Germanic cavalry a young man only became a full-fledged adult when he joined the cavalry ranks. The Carolingian era took over the complete heritage of Latin terminology, Germanic symbolic initiation character and the primary role of the mounted soldier because the knight with all above-mentioned qualities and additionally capable of the expensive upkeep of the horse and armour was the only one capable of winning a victory. In peacetime the natural rudeness and brutality of the knights turned into ugly violence with Christianity trying its utmost to prevent it (Truce of God movement, the lofty ideals of Christian knights, excommunications etc.). Gradually, Christianity changed the earlier ideals of the knighthood and led it to the path of »chivalric perfection« by serving God and the people. Therefore it introduced the investiture (the knighting) and the preparations for knighthood comprised three seven-year periods (domestic education, pagehood, squirehood) aided by troubadour poetry, legends and chivalric romances of the time. When in the sec-

ond half of the 15th century the golden age of knighthood with its jousts and tournaments came to an end, it was due to the new image of a Christian knight that different forms of knighthood at a much more spiritual and symbolic level were preserved for centuries to come and can be encountered also nowadays.

Key Words: knight, knighthood, chivalry, mounted soldier, sword, helmet, shield, spurs, orders of knighthood, crusaders, horse, page, squire, feudal lord, troubadour, chivalrous ideal, Christianity, Truce of God, investiture, courtly love.